

DIN PREOCUPĂRILE CULTURAL-EDUCATIVE ALE MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

de STELIAN POPESCU

Caracteristicile fundamentale de ordin economic, social, politic și spiritual ale perioadei interbelice imprimă și activității cultural-educative muncitorești trăsături definitorii, care o disting de perioadele anterioare, chiar dacă o seamă de idei, metode și forme de organizare reprezintă o continuare a inițiativelor din sec. al XIX-lea.

În acești ani, prin publicații, asociații, manifestări apare o adevărată mișcare culturală ideologică angajată în slujba poporului, apărind libertățile democratice în fața pericolului fascist.

O direcție importantă a activității Partidului Comunist Român în acest domeniu o constituie educația social-politică a maselor prin răspîndirea ideologiei materialist-dialectice la un nivel superior comparativ cu ceea ce s-a realizat în mișcarea muncitorească la sfîrșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea.

Infruntînd în anii grei ai ilegalității prigoana claselor dominante, P.C.R. a folosit cu multă pricepere toate formele de răspîndire a ideilor sale prin școli de partid, cercuri de studii sociale, seminarii marxiste ilegale etc.

Sfera editării și difuzării literaturii materialist-dialectice din acești ani nu poate fi rezumată numai la traduceri directe din operele clasice. În decursul activității sale, P.C.R. — cu ajutorul altor organizații democratice, legale sau ilegale — a editat și difuzat, sub formă de broșuri, articole de presă, manifeste și alte documente. Materiale pe teme de educație materialist-dialectică găsim în „Scinteia”, în „Tînărul leninist”, sau în „Întrebări și răspunsuri” — organul de propagandă al C.C. al P.C.R. în anii 1932—1933.

Propagarea cărții social-politice sau beletristice va fi una din preocupările constante ale mișcării muncitorești din România și în anii aceștia. Răsfoind organele de presă ale P.C.R., ziarele și revistele antifasciste vom remarca inserarea sub cele mai diverse forme a recomandărilor diferitelor publicații, recomandări bibliografice, recenzii, note bibliografice etc.

„Scinteia”, de pildă, publica cu regularitate o rubrică de bibliografie, în scopul informării cititorilor cu diverse lucrări politice și beletristice din țară și din afară.

În general în aceste note bibliografice, adnotări se făceau și scurte prezentări ale lucrărilor menționate, date despre autor, stilul în care este scrisă. În acest sens, revista „Cadran” scria în primul său număr din 15 septembrie 1939, la rubrica „Notă informativă”: „Profesorul ieșean Andrei Oțetea publică în «Viața Românească», nr. 1, 4, 6, 8, din anul acesta o serie de studii asupra Renașterii. Pentru prima oară în România sînt analizate pe baza metodei dialecticii materialiste fenomene istorice de o însemnătate sau amploare deosebită.

Pe lîngă intuiționismul scinteietor al profesorului Nicolae Iorga și meticulozitatea profesorului Constantin C. Giurescu, tînărul profesor al Universității Mihailene aduce o viziune nouă progresistă și științifică”.

Tot ca o grijă permanentă de a găsi mereu forme noi atractive și eficiente pentru popularizarea unui anumit gen de literatură erau practicate pe scară largă anchetele.

Astfel, sub titlul „Anchetele noastre. Care sînt cele 3 cărți românești pe care le-ați lua cu d-voastră dacă ați fi izolați”, ziarul „Reporter” din 3 ianuarie

1934 publică răspunsurile unor cunoscute personalități ale vieții culturale : Tudor Mușatescu, Liviu Rebreanu, Mihail Sebastian, Victor Eftimiu, Ion Vineanu, la care Victor Eftimiu spune : „Probabil în exilul de o zi n-ar ajunge 3 cărți. Dacă exilul ar fi mai lung aş lua 3 romane ale unor prieteni ai mei, nu-i numesc, căci n-am mai fi prieteni, fiindcă, poate, numai în exil le-aş putea citi“.

O altă formă de difuzare a cărților o constituie afişele de popularizare, așa cum proceda de pildă librăria „Constantin Dobrogeanu-Gherea“ din București, str. Sf. Ionică 5,, înființată în 1927.

Într-un tabel nominal întocmit de Siguranță în 1936 erau trecute câteva adrese unde seoseau „publicații comuniste“ : Partidul Socialist, str. Smîrdan ; Partidul Socialist Unitar, str. Sfântul Ion Nou nr. 1 ; Frontul Studențesc Democrat, str. Băteștei nr. 26 ; Comitetul pentru Apărarea Deținuților, str. I. Gh. Duca nr. 9 ; iar dintr-o altă notă a Siguranței reieșea că „ucenicii de la Grivița primesc literatura de stînga de la cinematograful „Triumf“ printr-un curier al centrului“.

În afara literaturii „de stînga“, în acești ani au apărut numeroase broșuri de popularizare a valorilor științifice românești și universale, scrise de pe pozițiile socialismului științific.

În acest sens un rol important l-au avut și publicațiile „Cultura proletară“, „Lumea nouă“, „Munca“, „Viața muncitoare“, „Cuvîntul liber“, „Adevărul literar și artistic“, „Viața universitară“, „Studentul român“, „Proletarul“.

Putem spune, răsfoind presa muncitorească interbelică și alte publicații muncitorești, că aproape toate marile personalități ale științei și culturii românești și universale au fost popularizate în rîndul maselor, mai ales cînd ideologia fascistă începuse o furibundă campanie împotriva tuturor valorilor umane și spirituale.

În afara articolelor și studiilor publicate, un rol important în activitatea cultural-educativă muncitorească l-au avut nenumăratele conferințe prezentate de militanți sau mari personalități culturale științifice, conferințe cu o tematică destul de variată.

„Cultura muncitorească trebuie să cuprindă în sens larg viața sub toate raporturile“ sublinia ziarul „Munca“ în nr. III din august 1937. Iar în același ziar, din martie 1935, dr. Vlădescu Răcoasa sublinia în articolul intitulat *Cultura muncitorească* că „înființarea și dezvoltarea unei culturi muncitorești nu este posibilă fără renunțarea la moștenirea tradițiilor din trecut“.

În activitatea organizațiilor politice muncitorești, de ridicare a gradului de cultură și educație a maselor, un rol deosebit l-au avut bibliotecile muncitorești. După Congresul din 1921, comuniștii români acordă o atenție deosebită îmbunătățirii sau chiar reorganizării vechilor biblioteci ale mișcării muncitorești din România. De menționat că în presa muncitorească a vremii apăreau articole teoretice ale unor personalități cu privire la modul cum trebuie să fie organizată o bibliotecă muncitorească revoluționară.

Ziarul „Viața muncitoare“, din 13 ianuarie 1929, anunța chiar apariția în Germania a unui prototip de catalog pentru o bibliotecă revoluționară.

Ca urmare a acestor preocupări în țara noastră funcționau biblioteci de diferite categorii, dintre care amintim : bibliotecile Sindicatelor unitare, care funcționau de obicei în cadrul căminelor muncitorești, bibliotecile unor organizații de masă revoluționare, ale unor cercuri culturale.

În afara acestor biblioteci mai existau bibliotecile particulare înregistrate ca persoană juridică, în realitate însă multe din ele ale P.C.R. ; apoi biblioteci care funcționau în unele case conspirative ale partidului și U.T.C.-ului (de exemplu, biblioteca marxistă a „Scintei ilegale“) ; bibliotecile personale ale unor militanți ai mișcării muncitorești, care aveau sarcina să asigure circulația cărților marxiste și a literaturii beletristice.

Tot dintre bibliotecile muncitorești mai amintim : bibliotecile sindicatelor afiliate la Confederația Generală a Muncii ; bibliotecile Institutului muncitoresc pentru educație și sport din România ; bibliotecile Partidului Socialist. În afară de bibliotecile mișcării comuniste și ale mișcării muncitorești funcționau și un număr de biblioteci înființate sau dotate de Ministerul Muncii.

Dintr-o statistică apărută în revista „Buletinul muncii“, din octombrie—decembrie 1925, rezultă că numărul bibliotecilor muncitorești și populare, înființate sau ajutate cu cărți de ministerul amintit, în anul în curs era de 60. În fondurile acestor biblioteci era interzisă pătrunderea unor cărți de literatură marxistă sau revoluționară.

Pentru a avea o imagine mai clară a ce era o bibliotecă muncitorească amintim catalogul bibliotecii Sindicatelor unitare din Timișoara.

Catalogul înregistrează 7500 de titluri grupate după criterii tematice, în cadrul fiecărei grupe păstrându-se ordinea alfabetică. În grupa A erau incluse lucrări din domeniul științelor sociale; grupa B — științele naturii; grupa C — științe aplicate; grupa D — cărți de istorie, cu prioritate cărți de istorie a luptelor sociale; grupa E — cărți de geografie; grupa F — artele frumoase; grupa G — beletristica (predomină cantitativ) cu lucrări subgruppate pe genuri literare: poezie, teatru, proză.

În acest context de clasificare întâlnim nume de savanți și literați de prestigiu ca: A. Babel, W. Bölsche, Charles Darwin, J. B. Lamarck, H. Barbusse, H. Balzac, Ch. Dickens, Dostoevski, V. Hugo, Thomas Mann, R. Rolland, M. Twain, L. Tolstoi etc.

În grupa H erau diverse: biografii, lucrări critice; în grupa J — lucrări de filozofie, logică, psihologie, iar în ultima grupă, K, sint cuprinse lexicoane, dicționare, texte de legi. Rezultă din acest catalog că există o diversitate tematică a fondurilor, cit și natura colecțiilor unei biblioteci muncitorești.

De remarcat că toate bibliotecile muncitorești întrețineau strânse legături cu librăriile muncitorești, cu unele edituri înființate din inițiativa mișcării muncitorești, ceea ce a facilitat fără îndoială îmbogățirea colecțiilor lor. De asemenea, aceste biblioteci desfășurau o largă muncă de popularizare și atragere a cititorilor, prin presă sau cu alte mijloace.

În perioada la care ne referim, un rol deosebit în activitatea cultural-educativă a mișcării muncitorești l-au avut cercurile culturale, între care cele mai însemnate erau: „Karl Marx“, „Ștefan Gheorghiu“, „C. Dobrogeanu-Gherea“, „I. C. Frimu“, „G. Coșbuc“, „Năzuința“, „Dimitrie Marinescu“, „Lumina“ și multe altele.

Cercurile culturale, alături de scenele teatrului muncitoresc, vor fi acele căi de comunicare eficiente, legate pentru activitatea comuniștilor și a celorlalte partide și organizații politice muncitorești din perioada la care ne referim. În general, aceste cercuri creează cadrul unor expuneri politice, ideologice, cultural-științifice.

Baza programelor o formau recitățile, lecturile, muzica vocală și instrumentală, corurile vorbite, secvențele. Astfel au fost șezătorile revistei „Omul liber“ condusă de Ion Pas, sau ale cercului cultural „Ștefan Gheorghiu“ din Ploiești, a cărui activitate culturală și artistică era urmărită de un public fidel.

Șezători cu program artistic organiza și cercul femeilor din Sindicatelor unitare. Asociația femeilor muncitoare creează, în 1930, cercul cultural „George Coșbuc“, cu sediul la cantina muncitorească de pe Splaiul Mihai Vodă nr. 9. Dintr-un raport informativ al Siguranței, din 20 octombrie 1934, rezultă că cercul a fost creat cu scopul de a forma educația culturală și morală a tineretului muncitor, precum și dezvoltarea spiritului de solidaritate prin conferințe, producții artistice, excursii, sport, cinematografe.

Deosebit de bogată era activitatea cercului cultural „Năzuința“ înființat de comuniști în 1928 în București, cu sediul în str. Labirint nr. 54, avînd drept scop „contribuția la dezvoltarea mișcării culturale și a educării morale și intelectuale ale tineretului“, și cu ramificații în alte orașe din țară.

Din rapoartele Siguranței, în care erau descrise activitățile cercului (conferințe despre F. Lasalle, nuvele și schițe de Caragiale), rezultă că între membrii cercului erau mulți uteciști.

Tot în București, în sala teatrului Tomis din calea Călărași, același cerc organiza șezători culturale, unde se semnalează participarea a numeroși comuniști și tineri uteciști, iar muncitorii de la „Saturn“ organizau excursii la locuri istorice, sub coordonarea aceluiași cerc „Năzuința“.

La 1 iulie 1930, tot în București, a fost constituit un nou cerc cultural — „Lumina“, care desfășura acțiuni cultural-educative și în alte sedii, ca cele din strada Linăriei nr. 108 bis, sau la Sf. Gheorghe Nou nr. 6, unde se înființase și o arhivă muncitorească.

Tot în București își desfășura activitatea „Cercul intelectualilor socialiști“, creat în scopul „de a oferi terenul pe care se pot întâlni pentru discuții prietenești și libere cu intelectuali din afara partidului simpatizanți sau cei interesați de probleme sociale“, sau „Cercul de citire“ din str. Romană.

Am amintit că una din direcțiile importante în cadrul problematicii pe care o abordăm a fost reprezentată de acțiunea de educație materialist-științifică a masei. În acest sens, din rîndul asociațiilor muncitorești — unele culturale, altele cu profil mai larg, cultural sportiv — amintim pe cea denumită „Prietenii naturii”, creată la București în 1921 și care avea filiale în peste 50 de localități din țară (Constanța, Brăila, Galați, Focșani, Birlad, Piatra Neamț, Roman, Iași, Ploiești, Cimpina, Rimnicu Vilcea, Turnu Severin, Craiova, Caracal, Timișoara, Arad, Cluj, Tg. Mureș, Brașov, Sibiu, Mediaș, Turda, Deva, Petroșani, Lupeni, Cernăuți, Reșița, Chișinău și altele.

Potrivit statutului, din asociație puteau să facă parte membrii sindicatelor, tinerii înscriși în cercurile tineretului socialist sau în alte organizații muncitorești. Asociația cerea membrilor săi să participe la acțiunile de luptă ale clasei muncitoare și la manifestările cultural-artistice organizate în cadrul sindicatelor de cercurile tineretului socialist. Activitatea cultural-educativă și sportivă este preluată pe un plan mai larg de „Institutul muncitoresc pentru sport și educație din România”. Congresele P.S.D. din mai 1930 și C.G.M. din ianuarie 1931 transformă I.M.S.E.R. în centrală educativă a Partidului Social-Democrat, pe întreaga țară, îi definesc structura organizatorică.

I.M.S.E.R. a fost organizat pe cinci secțiuni: 1. productivă, 2. bibliotecă muncitorească, 3. muzică și teatru muncitoresc, 4. sport muncitoresc și 5. secțiunea „Prietenii copiilor”. La sfîrșitul anului 1932, I.M.S.E.R. avea 26 filiale în țară.

Pornind de la ideea că, în condițiile concrete din acea perioadă, I.M.S.E.R. oferea cele mai largi posibilități de transformare într-o organizație a întregului tineret muncitoresc, P.C.R. a dat indicația pătrunderii tinerilor comuniști în această asociație, afilierea la I.M.S.E.R. a unor asociații în a căror conducere se găseau comuniști. În acest fel numărul filialelor I.M.S.E.R. a crescut de la 26 în 1932, la 34 în 1933. În cursul anului 1934 au avut loc la Cluj mari serbări muncitorești pentru pregătirea echipelor reprezentative ale României ce urmau să participe la Olimpiada muncitorească de la Praga, serbări organizate de I.M.S.E.R.

În afara acestor acțiuni cultural-educative amintite mai sus, mai semnalăm acele sărbători ale muncii prilejuite de ziua de 1 Mai.

În acest sens, un rol însemnat l-au avut acțiunile desfășurate în cursul anului 1939 de către cercurile culturale de pe lângă breslele muncitorești. Oficial, aceste cercuri aveau sarcina de a organiza acțiuni cu caracter pur cultural (șezători, serbări, simpozioane).

Sub conducerea și prin influența P.C.R. și a eforturilor depuse de o serie de tineri comuniști din București — printre care Nicolae Ceaușescu, Elena Ceaușescu (Petrescu), Eftimie Iliescu, Gică Prodan, Ilie Căpățînă, Gh. Velcescu și mulți alții — acțiunile culturale organizate în cadrul diverselor bresle muncitorești din capitală au căpătat un pronunțat conținut revoluționar de educație partinică și patriotică a tinerei generații, pe linia Frontului Unic Muncitoresc, a luptei împotriva pericolului fascist, de apărare a independenței și suveranității naționale.

Într-o notă a Siguranței nr. 1567 din august 1939, — referitoare la „Cercul cultural al lucrătorilor textiliști și cismari” cu sediul în str. Uranus nr. 138, și la activitățile intrate în cadrul breslei în care își desfășurau activitatea militanții amintiți mai sus, — se spunea: „Ceaușescu Nicolae, cunoscut comunist, arată importanța instrucțiunii pe care lucrătorii o capătă prin intermediul cercurilor culturale, cerind conducerii breslei să le acorde mai multă libertate de acțiune pentru a ține ședințe educative cît mai des, pentru a face pe muncitori conștienți de rolul pe care-l au în bresle. Face apel la tineri să nu se mîrginească numai la o activitate culturală și sportivă, ci mai ales politică”.

De asemenea, în cadrul unui festival muncitoresc, organizat de același cerc, se apreciază cum „comunismul Nicolae Ceaușescu recita opezia «Seara» de George Coșbuc, după ce muncitorul Iliescu Constantin, președintele breslei, a vorbit despre însemnătatea culturii pentru muncitori”.

Parte integrantă a vieții și luptei revoluționare, activitatea cultural-educativă s-a manifestat ca un fenomen complex, cu multiple semnificații ideologice și culturale; ea a constituit, totodată, un univers artistic aparte, în care conținutul de idei și de expresie, căile de comunicare au fost mult mai diverse decît cele menționate în aceste rînduri. Inspirat din lupta revoluționară sau relevînd sensuri noi, de substanță revoluționară, aceste manifestări au avut o deosebită eficiență în masa largă a oamenilor muncii.

Se poate conchide că încă de la crearea sa, continuînd tradițiile anterioare și într-o măsură prodigioasă în anii premergători celui de-al doilea război mondial, Partidul Comunist Român, celelalte partide și organizații politice ale clasei muncitoare din România au folosit o gamă largă de forme ale activității politico-educative și culturale, a cărei chintesență a fost transformarea revoluționară a societății, ridicarea spirituală a poporului român.

SUR LES PRÉOCCUPATIONS CULTUREL-ÉDUCATIVES DU MOUVEMENT OUVRIER DE ROUMANIE DANS LA PÉRIODE D'ENTRE LES DEUX GUERRES

R é s u m é

La communication met en évidence quelques directions importantes dans l'éducation socio-politique et culturelle des masses par les partis de la classe ouvrière de Roumanie dans la période d'entre les deux guerres mondiales.

En ce contexte on présente quelques formes employées par les communistes, les social-démocrates, les organisations créées et usagées dans le but respectif.

On présente des articles de la presse ouvrière, le rôle des bibliothèques ouvrières, du théâtre ouvrier, des cercles culturels plus importants, de l'Institut ouvrier pour le sport, etc.

Partie intégrante de la vie et de la lutte révolutionnaire, l'activité culturel-éducative s'est manifesté comme un phénomène complexe ayant des significations idéologiques et culturelles multiples.